

No koncepcijas līdz klīniskajai novērtēšanai: piramidālā modeļa skalas

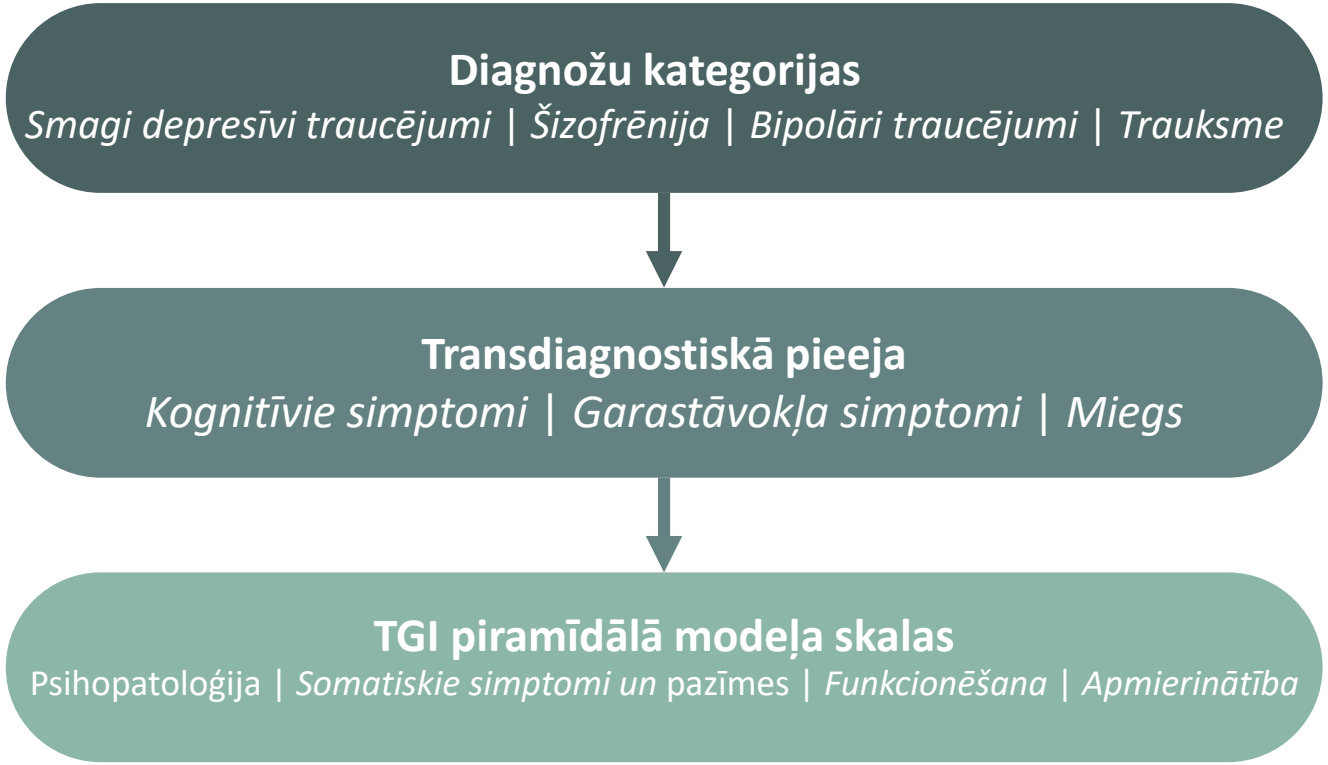
No koncepcijas līdz klīniskajai novērtēšanai: piramidālā modeļa skalas

Zsófia Borbála Dombi, PhD
Globālo medicīnas jautājumu vadītāja – CNS, Gedeon Richter Plc.

No koncepcijas līdz klīniskajai novērtēšanai

- Psihiatrija virzās plašāk - no **diagnožu kategorijām** uz **transdiagnostiskajām dimensijām**
- Simptomi un klīniskās parādības var **pārkāpt tradicionālās diagnostiskās robežas**
- Šī pieejas maiņa ļauj raksturot katra **pacienta individuālo klīnisko profilu**, nevis balstīties tikai uz noteikto diagnozi.
- TGI piramīdas modelis paplašina šo skatījumu, mudinot **vispusīgi izvērtēt pacienta klīnisko stāvokli** vairākās savstarpēji saistītās dimensijās.

Kā mēs varam novērtēt šos aspektus ikdienas klīniskajā praksē?

Kāpēc mums vajadzīgas jaunas skalas?

Uz mērījumiem balstītai aprūpei jābūt īstenojamai praksē

- Uz sistemātiskiem mērījumiem balstīta aprūpe var palīdzēt **pieņemt pamatotākus lēmumus par ārstēšanu un sasniegt labākus rezultātus**
- Psihiatrijā jau ir pieejami daudzi validēti novērtēšanas instrumenti
- Tāpēc tika apzināta nepieciešamība pēc **īsām, transdiagnostiskām, daudzdimensionālām mērīšanas metodēm**

Problēma nav skalu trūkums.

Izaicinājums ir padarīt novērtēšanu praktiski īstenojamu ikdienas klīniskajā praksē.

Diagnozei specifiskas

Laikietilpīgas

Vienai konkrētai jomai

Grūti integrējamas

Ko mēs vēlējāmies izveidot?

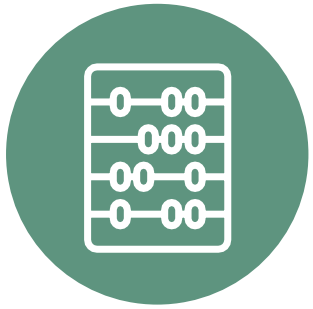
TGI skalas izstrādes principi

ĪSA
Ātri pielietojama

INTUITĪVA
Viegli saprotama

TRANSDIAGNOSTISKA
Visām psihiskajām slimībām

KLĪNISKI ĪSTENOJAMA
Ikdienas praksē

PRAKTISKA
Nosaka jomas, kurām nepieciešama uzmanība

Neaizstāj visaptverošu izvērtēšanu, bet ir instruments, kas pielietojams pēc nepieciešamības

Kā tika izstrādātas skalas?

1

JAUTĀJUMU IZSTRĀDE SKALĀM

- Literatūras apskats
- Esošie validētie novērtēšanas instrumenti
- Identificētas atkārtotas un savstarpēji pārklājošās novērtēšanas jomas
- Ne vairāk kā 10 jautājumi katrā skalā

2

EKSPERTU KONSULTĀCIJA

- Vadošie viedokļu līderi
- Klīniskā nozīmība
- Piemērojamība dažādām diagnozēm
- Formulējuma pilnveidošana

3

PACIENTA UN APRŪPĒTĀJA IEGULDĪJUMS

- Saprotamība
- Atbilstība

Vienota novērtēšanas valoda

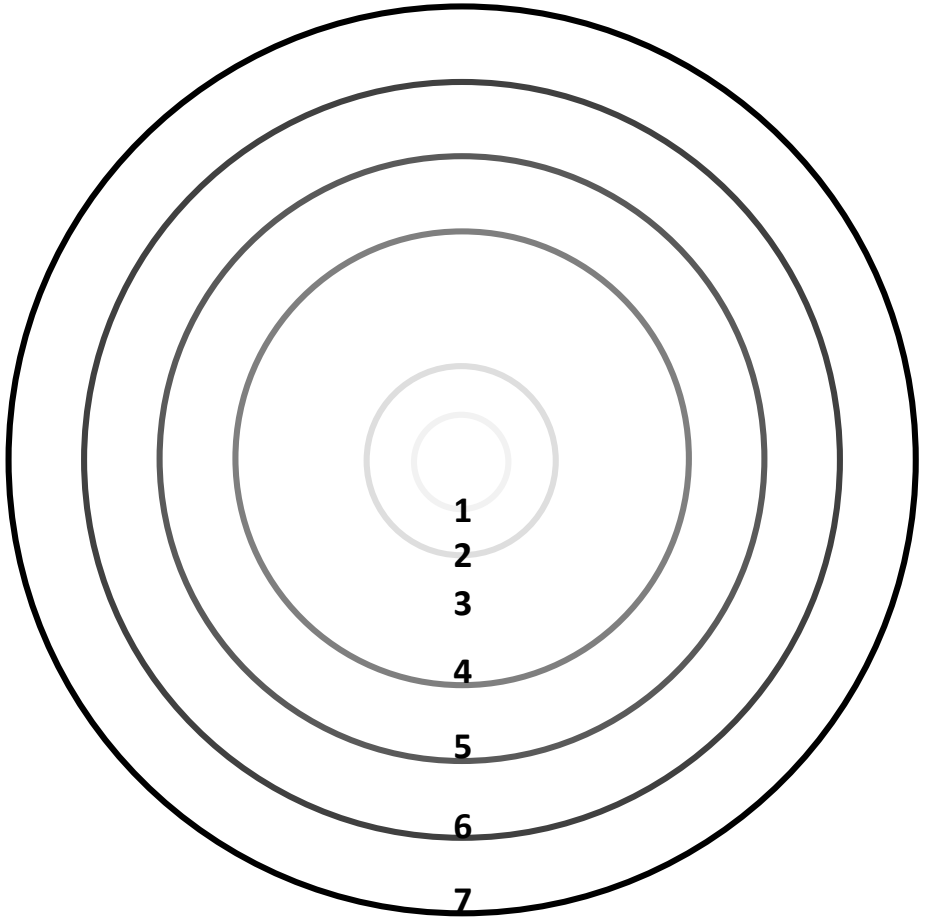
Visu skalu novērtējums, pamatojoties uz klīnisko vispārējo iespaidu (CGI).

Psihopatoloģija / Somatiskie simptomi un pazīmes / Funkcionēšana

1 = Normāls
7 = Ļoti zems

Apmierinātība

1 = Ļoti apmierināts
7 = Ļoti neapmierināts

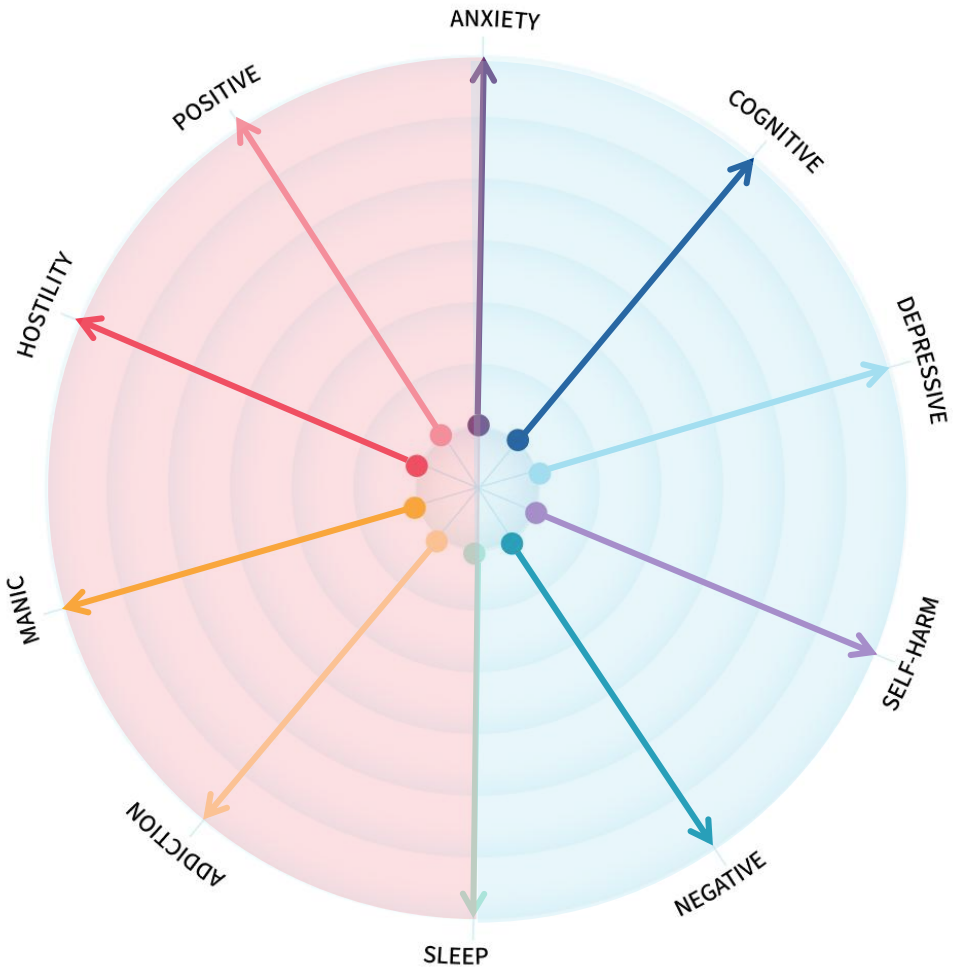
TGI – psihopatoloģijas skala

HIPERPOLS

- Pozitīvie simptomi
- Naidīguma simptomi
- Mānijas simptomi
- Atkarības simptomi
- Miega simptomi

HIPOPOLS

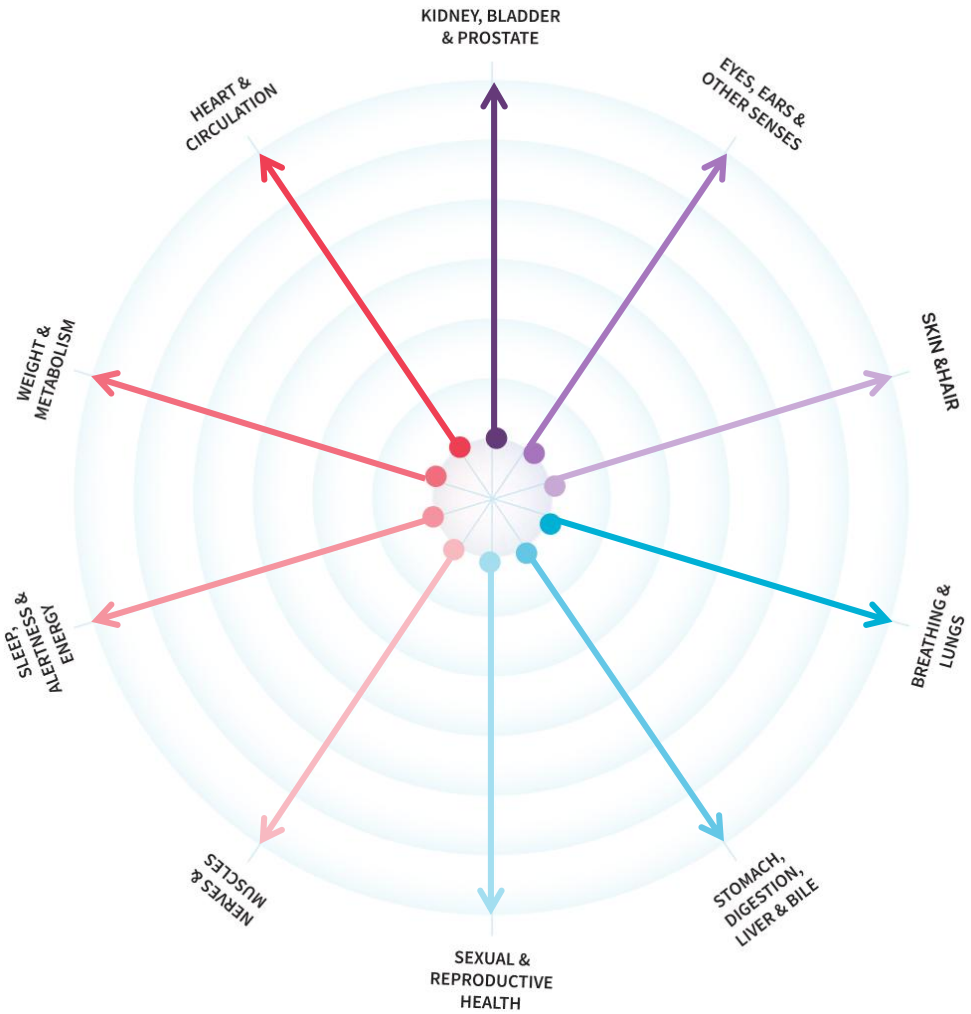
- Negatīvie simptomi
- Paškaitēšanas simptomi
- Depresijas simptomi
- Kognitīvie simptomi
- Trauksmes simptomi

Correll CU, Dombi ZB, Barabássy Á, Németh G, Brevig T, McIntyre RS. The Transdiagnostic Global Impression - Psychopathology scale (TGI-P): Initial development of a novel transdiagnostic tool for assessing, tracking, and visualising psychiatric symptom severity in everyday practice. Eur Neuropsychopharmacol. 2024 Nov;88:31-39. doi: 10.1016/j.euroneuro.2024.07.012. Epub 2024 Aug 9. PMID: 39121713.

TGI – Somatisko simptomu un pazīmju skala

- Sirds un asinsrite
- Ķermeņa masa un vielmaiņa
- Miegs, modrība un enerģija
- Nervi un muskuļi
- Seksuālā un reproduktīvā veselība
- Kuņģis, gremošana, aknas un žults
- Elpošana un plaušas
- Āda un mati
- Acis, ausis un citas maņas
- Nieres, urīnpūslis un prostata

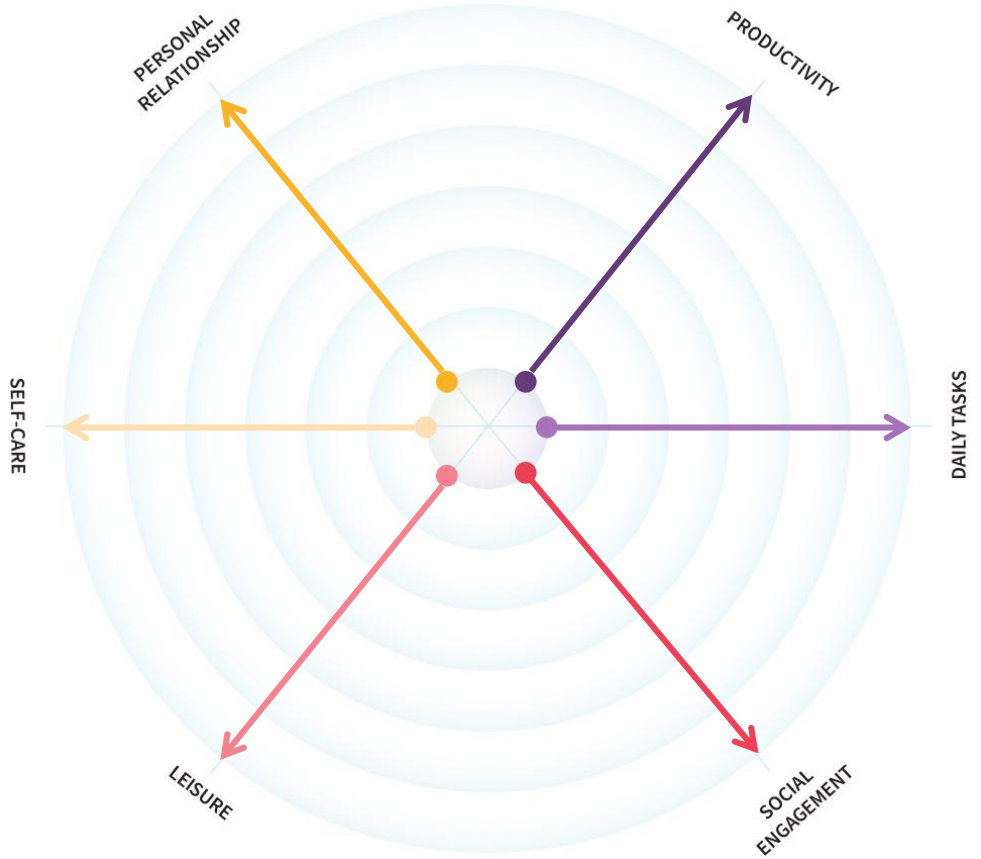
McIntyre, R. S., Barabássy , Á., & Fusar-Poli, P. (in press). Keeping the Body in Mind: Development of the Transdiagnostic Global Impression - Somatic Symptoms and Signs (TGI-3S) scale. European Psychiatry.

TGI – Funkcionēšanas skala

STARPPERSONU FUNKCIJAS

ADAPTĪVĀS FUNKCIJAS

- **Personīgās attiecības**
- **Pašaprūpe**
- **Sociālā iesaistīšanās**
- **Brīvais laiks**
- **Ikdienas uzdevumi**
- **Produktivitāte**

Correll CU, Dombi ZB, Barabássy Á, Németh G, Brevig T, McIntyre RS. Moving Beyond Symptoms and Signs: The Transdiagnostic Global Impression - Functioning, Satisfaction and Caregiver Burden scales. The British Journal of Psychiatry

TGI – aprūpētāju sloga skala

STARPPERSONU FUNKCIJAS	ADAPTĪVĀS FUNKCIJAS
Personīgās attiecības	Brīvais laiks
Pašaprūpe	Ikdienas uzdevumi
Sociālā iesaistīšanās	Produktivitāte
Finanšu ieguldījums	Laika ieguldījums

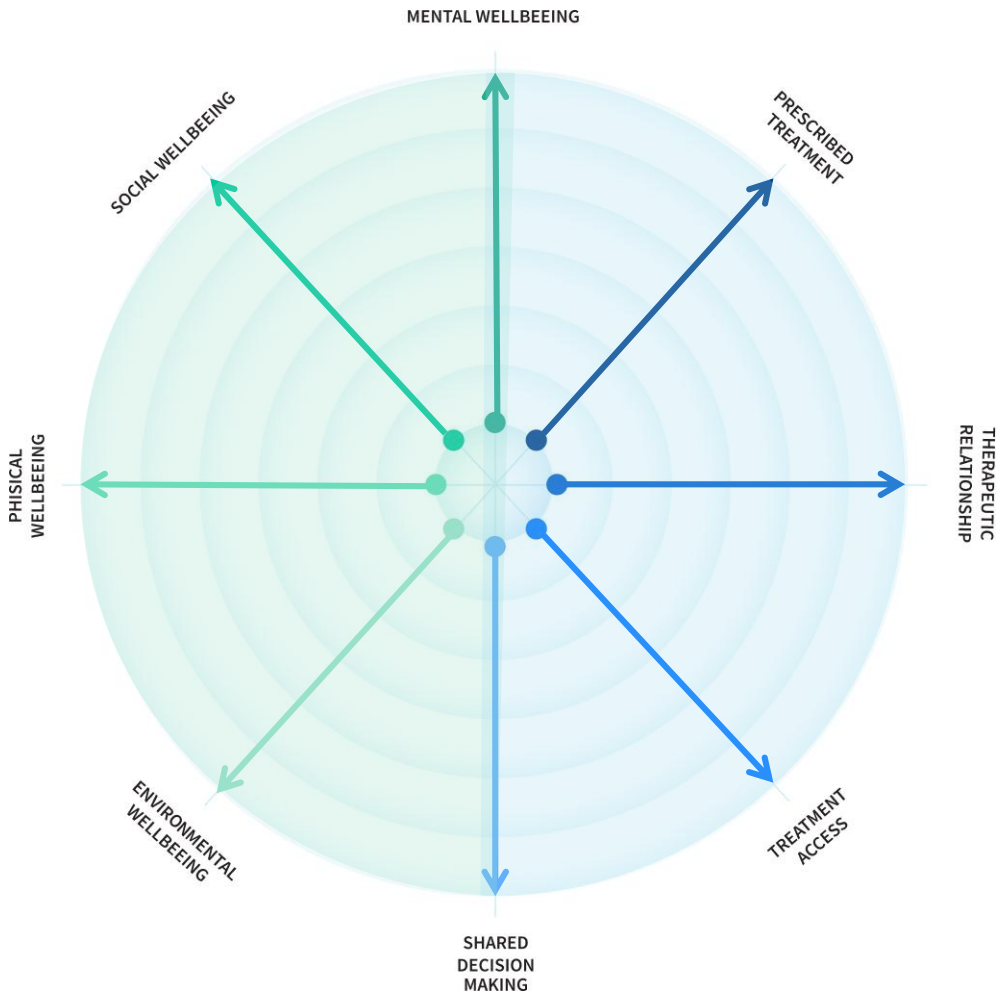
APRŪPĒTĀJA SLOGS

Correll CU, Dombi ZB, Barabássy Á, Németh G, Brevig T, McIntyre RS. Moving Beyond Symptoms and Signs: The Transdiagnostic Global Impression - Functioning, Satisfaction and Caregiver Burden scales. The British Journal of Psychiatry

TGI – Apmierinātības skala

APMIERINĀTĪBA AR DZĪVI	APMIERINĀTĪBA AR ĀRSTĒŠANU
Garīgā labklājība	Kopīga lēmumu pieņemšana
Sociālā labklājība	Piekļuve ārstēšanai
Fiziskā labklājība	Ārstēšanas process
Vides labklājība	Nozīmētā ārstēšana

Correll CU, Dombi ZB, Barabássy Á, Németh G, Brevig T, McIntyre RS. Moving Beyond Symptoms and Signs: The Transdiagnostic Global Impression - Functioning, Satisfaction and Caregiver Burden scales. The British Journal of Psychiatry

No skalām līdz klīniskai pielietošanai

Trīs īsas tematiskās sesijas – trīs skatījumi ārpus diagnozes robežām

TGI — Psihopatoloģija

Kognitīvie simptomi kā transdiagnostiska joma

Interaktīva klīniskā gadījuma apspriešana

TGI — Somatiskie simptomi un pazīmes

Seksuālā disfunkcija un reproduktīvā veselība

Interaktīva klīniskā gadījuma apspriešana

TGI – Funkcionēšana

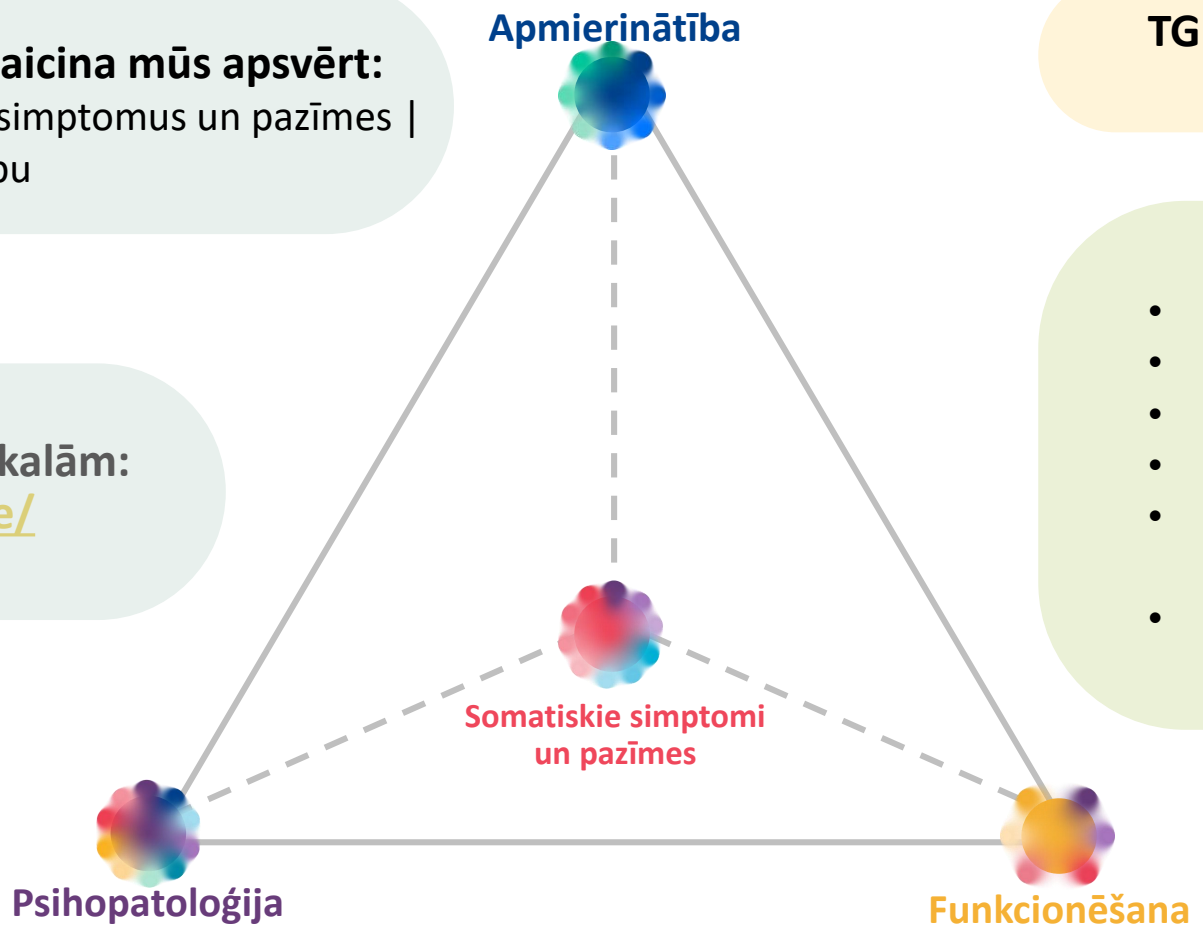
kā daļa no ārstēšanas režīma ievērošanas

Interaktīva klīniskā gadījuma apspriešana

No teorētiskā pamata līdz mērījumiem

Piramīdālā modeļa skalas aicina mūs apsvērt:
Psihopatoloģiju | Somatiskos simptomus un pazīmes | Funkcionēšanu | Apmierinātību

Vairāk informācijas par skalām:
https://schizophrenia.life/

TGI skalas ļauj šos aspektus izmērīt

Mērīšana palīdz mums:

- Identificēt klīniski nozīmīgas problēmas
- Kvantitatīvi novērtēt to smaguma pakāpi
- Uzraudzīt izmaiņas
- Paziņot par pacienta klīnisko profilu
- Lemt, kad nepieciešama turpmāka izvērtēšana
- Atbalstīt individualizētu aprūpi

Funkcionēšana un apmierinātība: pierādījumi no reālās dzīves pētījumiem

Agota Barabássy, MD, PhD
Globālā medicīnas nodaļa, Gedeon Richter Plc.

Iedomājieties savus pacientus…

Diviem pacientiem var būt **vienāds PANSS rādītāju uzlabojums**, tomēr viens atgriežas darbā, dzīvo neatkarīgi un turpina ārstēšanos, kamēr otram ir atkārtoti recidīvi.

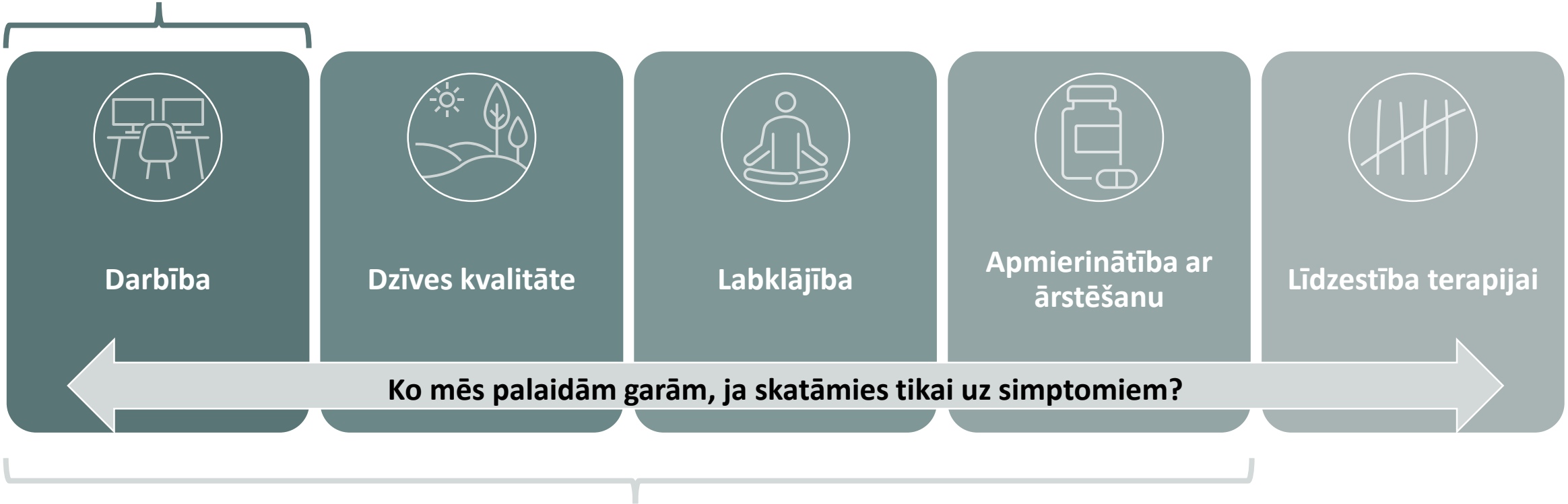
- Simptomu uzlabošanās pati par sevi automātiski nenozīmē funkcionēšanas uzlabošanos.
- Pacienti biežāk turpina ārstēšanu, ja izjūt tās ieguvumus ikdienas dzīvē – savstarpējās attiecībās, darbā, patstāvībā un ikdienas funkcionēšanā.
- Uzlabojoties šīm dzīves jomām, pieaug pacientu līdzestība ārstēšanai.
- Līdzestība ir viens no nozīmīgākajiem ilgtermiņa ārstēšanas rezultātu prognozētājiem, kas būtiski ietekmē recidīvu un hospitalizācijas risku, kā arī slimības prognozi.
- Tāpēc rezultāti, kas pārsniedz simptomu kontroli, nav uzskatāmi par sekundāriem → tie ir klīniski nozīmīgi rezultāti.

Simptomi → Funkcionēšana → Apmierinātība → Līdzestība terapijai→ Rezultāti

Higashi et al. 2013 *"Medication adherence in schizophrenia: factors influencing adherence and consequences of nonadherence."*
Velligan et al. 2017 *"The expert consensus guideline series: adherence problems in patients with serious mental illness."*
Gorwood et al., 2025 *Assessment of functional recovery in schizophrenia. The Delphi consensus specifically states that treatment should target broader domains including social interaction, family functioning, employment, leisure activities and self-care. [ghu-paris.fr]*

Ceļš uz rezultātiem

- Negatīvie simptomi, it īpaši motivācija/apātija un sociālā iesaistīšanās/asocialitāte
- Kognitīvie simptomi

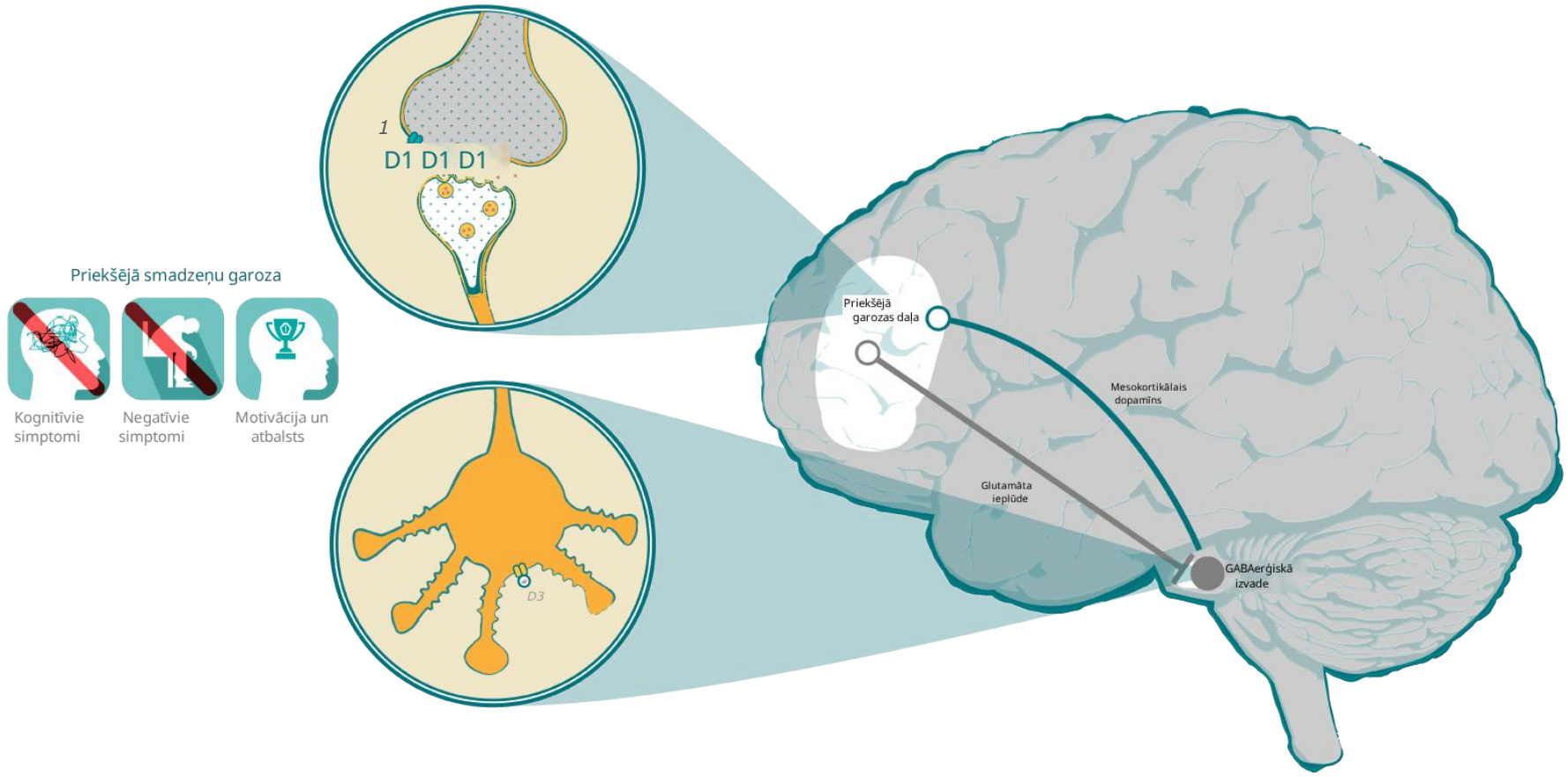
Šie ir aspekti, kurus mēs centāmies novērtēt, izmantojot mūsu TGI skalas kopumu, kas pārsniedz simptomu novērtējumu:
TGI – funkcionēšanas un apmierinātības skalas

Fervaha et al., 2015 *Motivational deficits are among the strongest predictors of functional outcome.* [psycnet.apa.org]
Fervaha et al., 2014 *Primary negative symptoms are strongly associated with impaired functioning across multiple domains.* [europepmc.org], [cambridge.org]

Šo simptomu patofizioloģija

Ar D3 saistītie efekti:

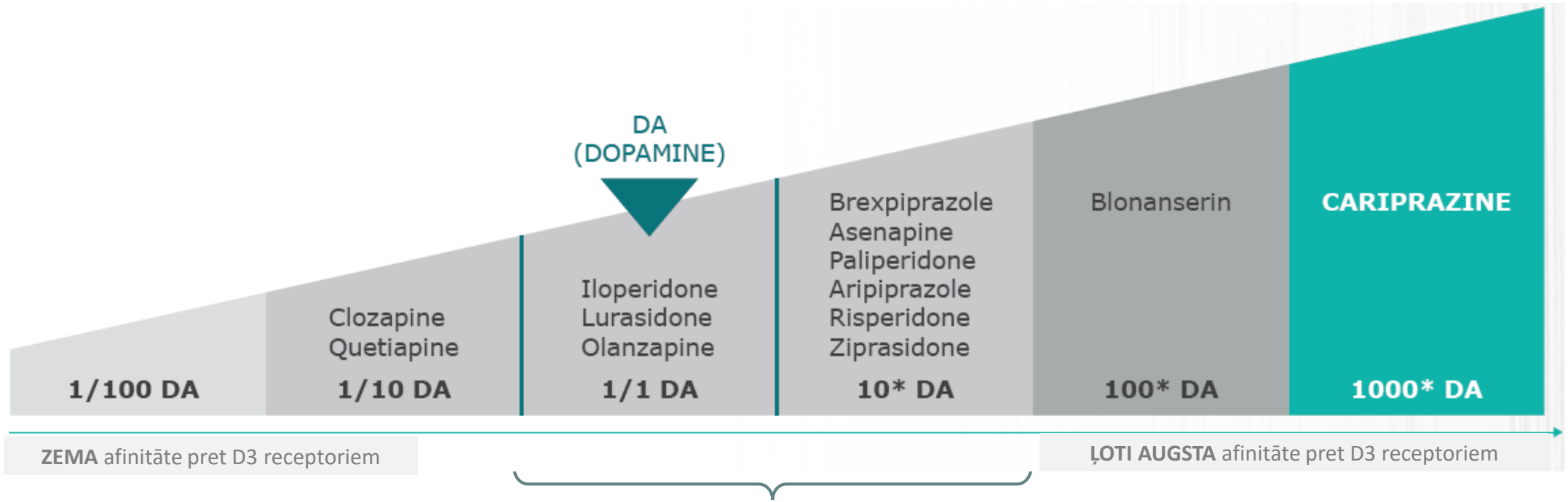
- **negatīvo simptomu** uzlabošanās**: anhedonija, motivācija, sociālā iesaistīšanās**
- **kognitīvo simptomu** uzlabošanās
- **atkarību izraisošo vielu lietošanas traucējumu** mazināšanās (atalgojuma sistēma)
- **garastāvokļa** uzlabošanās

Reference: 1. Howes J Psychopharmacol. 2015 February; 29(2): 97–115.; 2.Stahl SM. CNS Spectrums (2017), 22, 375–384.

Zāles, kas iedarbojas uz D3

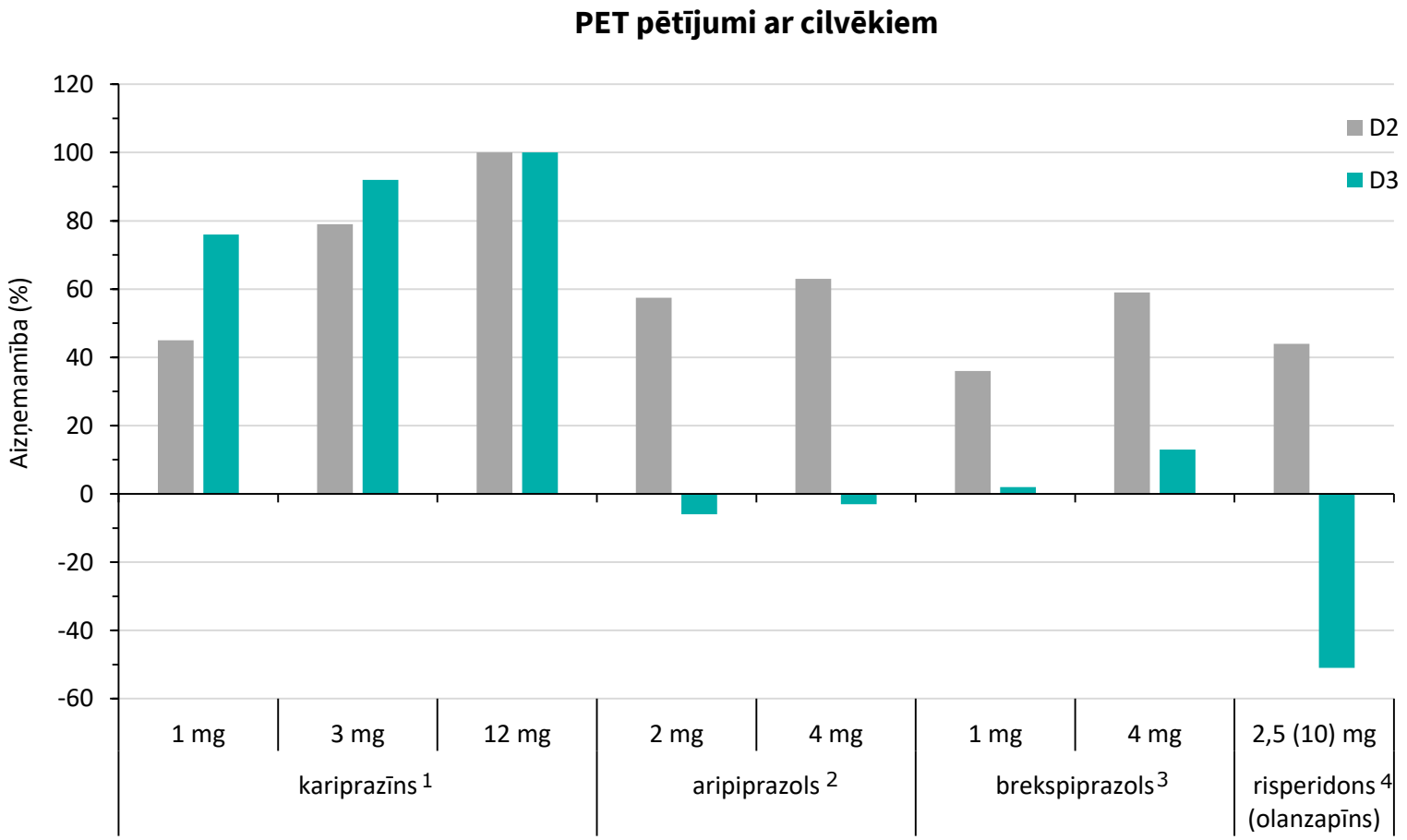
„Vienai vielai ir daudz lielāka afinitāte pret D3 receptoriem nekā dopamīnam, proti, kariprazīnam.”

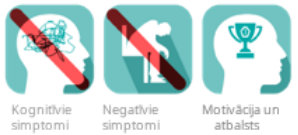
„Visiem līdzekļiem, izņemot divus, ir afinitāte pret D3
par vienu kārtu lielāka
vai zemāka nekā dopamīnam.”

Reference: Stahl S. CNS Spectrums (2017), 22, 375–384.

Zāles, kas iedarbojas uz D3

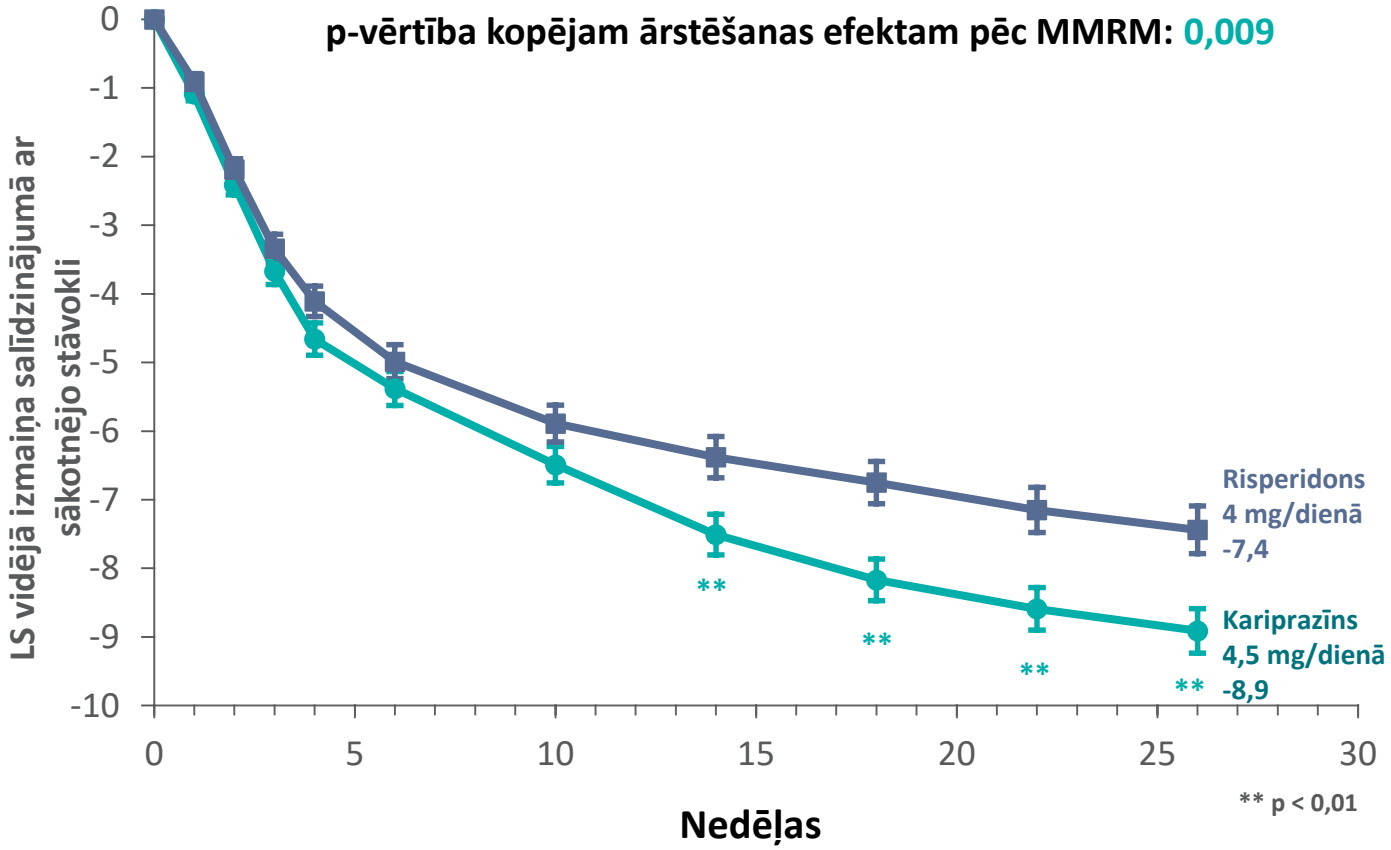

In vivo visi daļējie agonisti var saistīties ar D2 receptoriem un izraisīt antipsihotisku iedarbību. Tomēr tikai kariprazīns var saistīties ar D3 receptoriem un izraisīt ar D3 blokādi saistītu iedarbību.

References: 1. Girgis RR. et al., 2016. Psychopharmacol 233, 3503-3512; 2. Girgis RR. et al., 2017. Neuropsychopharmacol 42, S595; 3. NCT 01854944, 2017; 4. Mizrahi R. et al., 2011. Schizophr Res 131, 63-68.

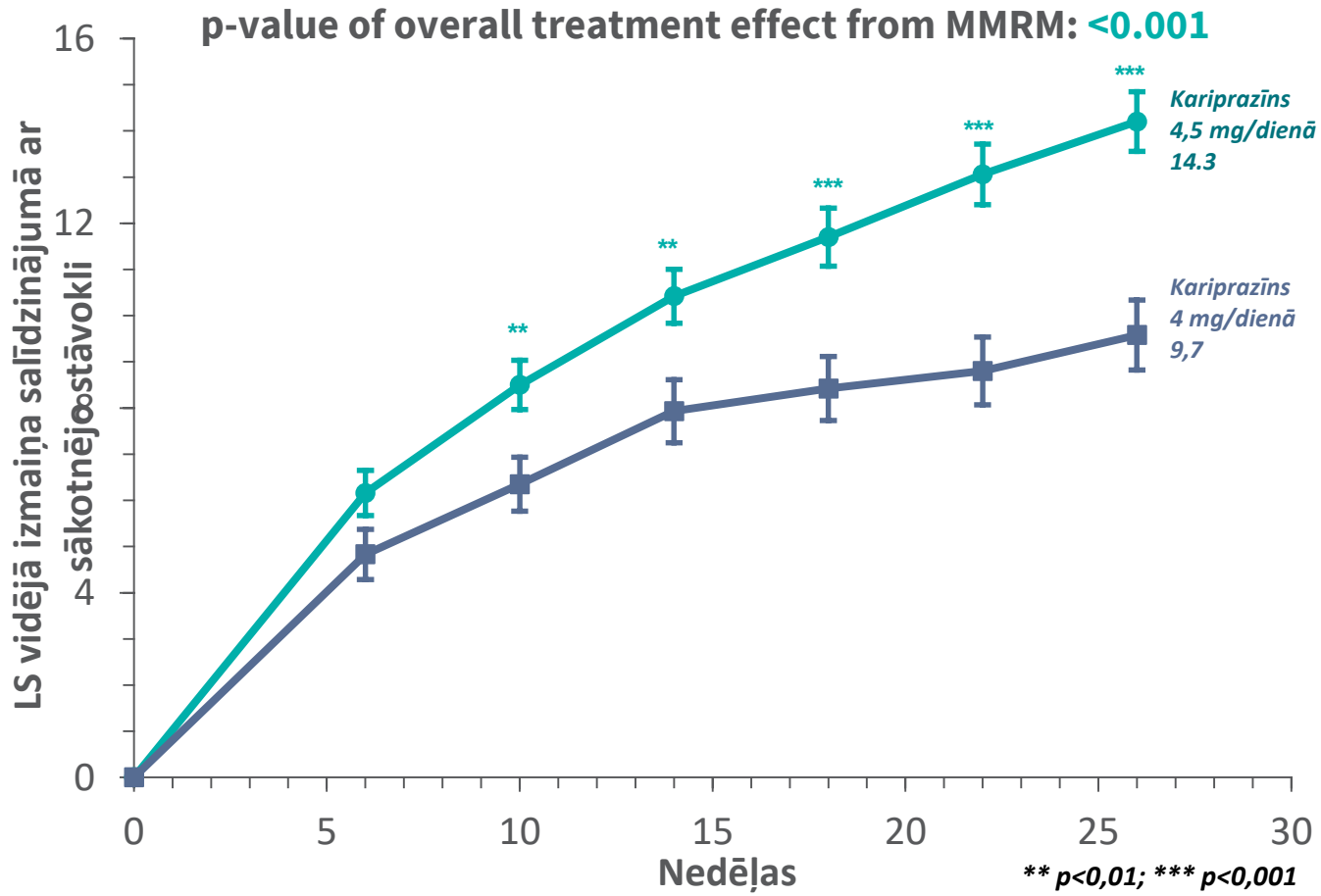
Kariprazīns iedarbojas uz negatīvajiem simptomiem

PANSS-FSNS skalā tika novērota statistiski nozīmīga kariprazīna priekšrocība salīdzinājumā ar risperidonu – negatīvo simptomu uzlabošanās, sākot no 14. nedēļas[1]

Atsauce: Németh Gy. Lancet 2017;389:1103-1113

… tātad kariprazīns varētu būt zāles, kas uzlabo funkcionēšanu

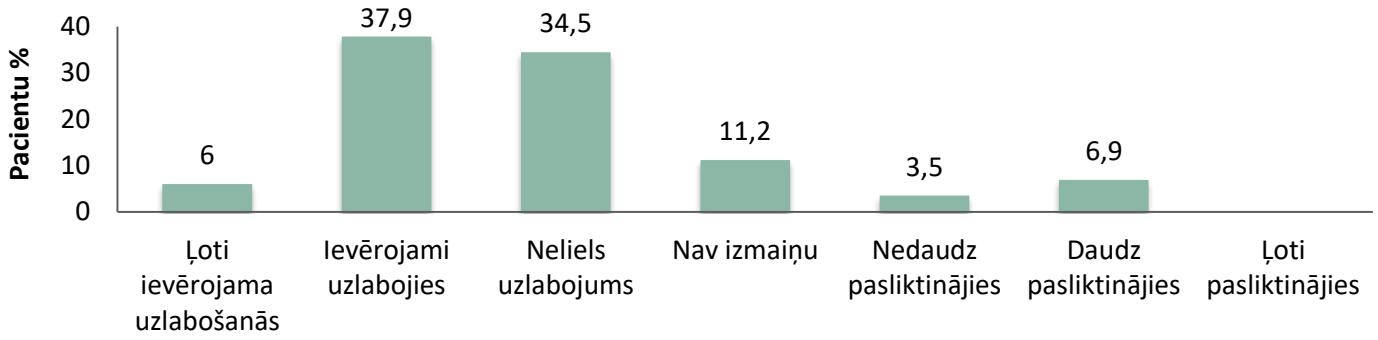

Sākot ar 10. nedēļu, PSP skalā (pacienta funkcionalitāte) tika novērota statistiski nozīmīga kariprazīna priekšrocība salīdzinājumā ar risperidonu.[1]

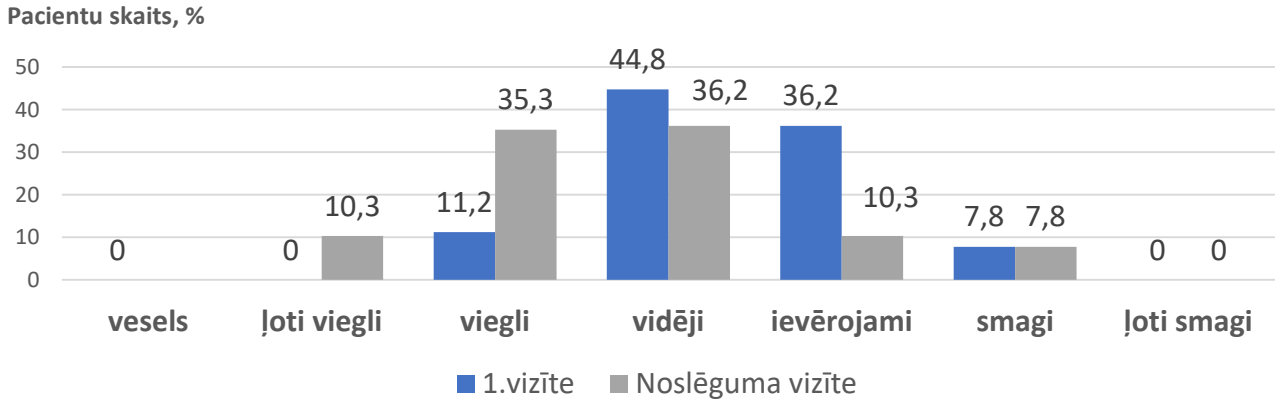
Atsauce: 1. Németh Gy. Lancet 2017;389:1103-1113

… tātad kariprazīns varētu būt zāles, kas uzlabo funkcionēšanu

CGI-I rādītāji pēdējā vizītē

CGI-S rādītāji sākumā un pēdējā vizītē

Latvijas reālās pasaules pierādījumu pētījums

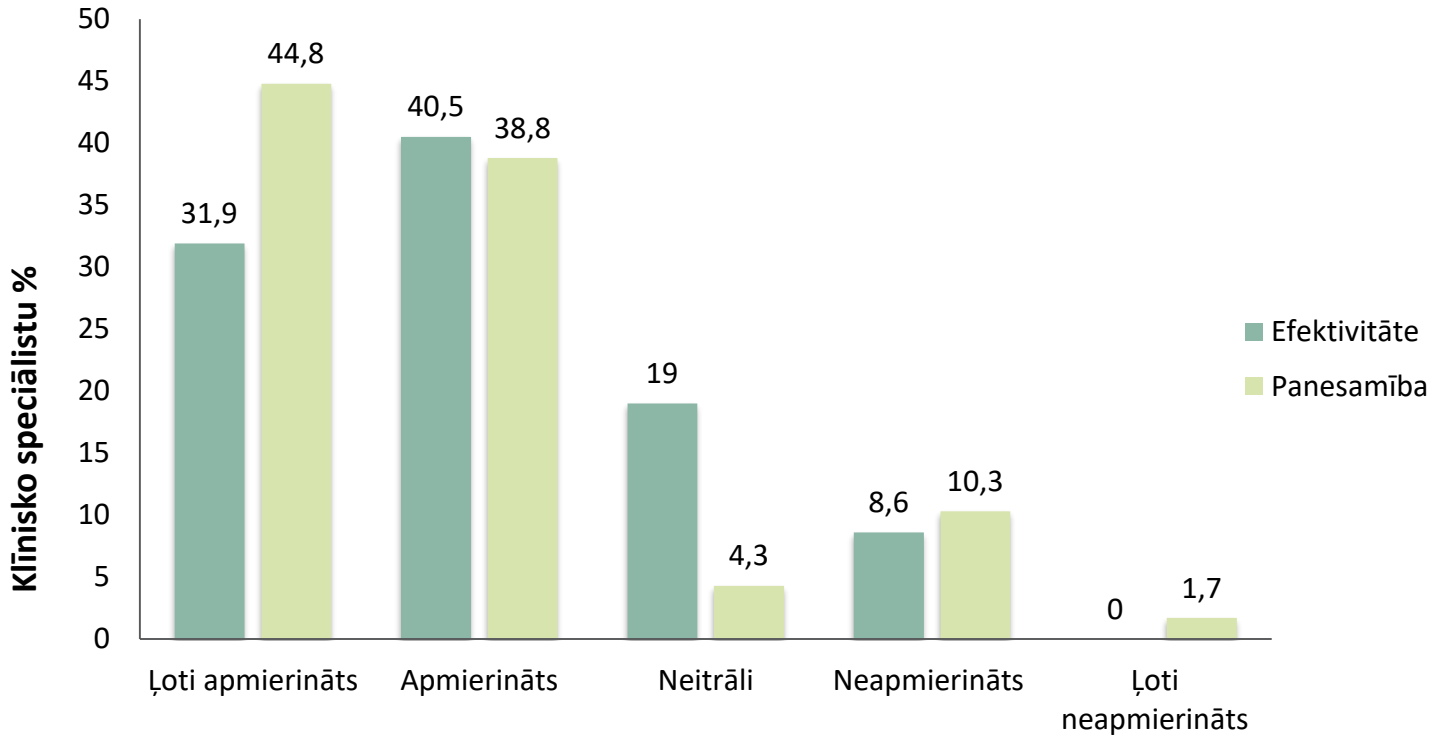
116 šizofrēnijas pacienti ar primāriem negatīviem simptomiem un iepriekšējās ārstēšanas nepietiekamu efektivitāti
16 nedēļu ārstēšana ar kariprazīnu

Galvenie secinājumi:

- ievērojams simptomu kontroles uzlabojums
- vislielākais uzlabojums negatīvo simptomu jomā
- CGI: slimības smaguma pakāpe uzlabojās no vidējas līdz vieglai

Rancans et al. *Int Clin Psychopharmacol. 2021.* [science.rsu.lv], [science.rsu.lv]

… tātad kariprazīns varētu būt zāles, kas uzlabo funkcionēšanu

Rancans pētījums: **Aizmirstais rezultāts: ārstu apmierinātība**

Vairāk nekā 70 % ārstu bija apmierināti ar kariprazīna efektivitāti un panesamību.

Kāpēc ārstu apmierinātība ir interesanta?
Tāpēc, ka ārsti vienlaikus ņem vērā vairākus aspektus:

- simptomu uzlabošana
- funkcionēšana
- panesamība
- pacienta iesaistīšanās
- ārstēšanas turpināšana

Citiem vārdiem sakot:
Apmierinātība ir netiešs kopsavilkuma rādītājs, kas raksturo reālo vērtību.

Rancans et al. *Int Clin Psychopharmacol. 2021.* [science.rsu.lv], [science.rsu.lv]

Darbības efektivitāte un apmierinātība ir nozīmīgi rādītāji

Funkcionēšana un apmierinātība ietekmē:

- ārstēšanas turpināšanu
- terapijas ievērošanu
- ilgtermiņa rezultātus

un tādēļ ir klīniski nozīmīgi.

Izstrādājot ilgtermiņa ārstēšanas stratēģiju, priekšroka dodama terapijai, kas uzlabo pacienta funkcionēšanu un līdz ar to arī ilgtermiņa ārstēšanas rezultātus.

Ir pierādīts, ka kariprazīns uzlabo funkcionēšanu dažādās klīniskās situācijās un pacientu grupās